

इयत्ता : पाचवी

विषय : आपण असे घडलो (परिसर अभ्यास भाग-२)

(शालेय वर्ष २०२०-२१ साठी फक्त)

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
१	१. इतिहास म्हणजे काय?	५		हे तुम्हांला माहित आहे का? पुरातत्त्व उपयोग कसा करून घेत होते?	अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विचारात घेणे.
२	२. इतिहास आणि कालसंकल्पना	१० व ११		हे तुम्हांला माहित आहे का? अब्ज : एक अब्ज या पद्धतीला 'काष्ठवलय कालमापन पद्धती' म्हणतात.	“-”
३	३. पृथ्वीवरील सजीव	१४		हे तुम्हांला माहित आहे का? पृथ्वीखेरीज 'मंगळ' ही एक ऐतिहासिक घटना आहे.	“-”
४	४. उत्क्रांती	१८		हे तुम्हांला माहित आहे का? इ.स.१८५९ मध्ये विसाव्या शतकात झाली.	“-”

दीपकशेठे
२६/६/२०२०

प्र. विशेषाधिकारी

इतिहास व नागरिकशास्त्र

इतिहास व नागरिकशास्त्र विभाग

इयत्ता : सहावी

विषय : इतिहास व नागरिकशास्त्र

(शालेय वर्ष 2020-21 साठी फक्त)

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
1	प्रकरण १ : भारतीय उपखंड आणि इतिहास	१	१	चला, चर्चा करू. तुमच्या परिसरात ... घेतली जातात.	अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विचारात घेणे.
		३	१	माहीत आहे का तुम्हांला? आफ्रिका ... वाळवंट आहे.	“_”
		४	१	करून पहा. भारताच्या नकाशा ... पूर्व किनारपट्टी	“_”
2	प्रकरण २ : इतिहासाची साधने	६	१	करून पहा. तुमच्या घरात ... गोळा करा. सांगा पाहू किल्ले ... साधने म्हणतात?	“_”
		६	२	माहीत आहे का तुम्हांला? धान्याचे कण ... ओळखू येते.	“_”

वी.जि.ये.दे
२६/६/२०२०

प्र. विशेषाधिकारी

इतिहास व नागरिकशास्त्र.

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
		१२	१	करून पहा. मातीची भांडी...कालावधी लागतो ?	“_”
		१२	२	निरीक्षण करा. तुमच्या... तुलना करा. सांगा पाहू! तुमच्या ... दागिन्यांची नावे लिहा.	“_”
		१३	२	करून पहा. तुमच्या... तयार करा.	“_”
4	प्रकरण ४ : वैदिक संस्कृती	१५	२	माहीत आहे का तुम्हांला ? काही सूक्तांचा मराठी भाषेत अर्थ आपापले उद्योग करून धन मिळवूया.	“_”
		१७	२	माहीत आहे का तुम्हांला ? घोड्याला 'अश्व' ... असे म्हणतात.	“_”
		१८	२	चला, चर्चा करू. सृष्टिचक्रात ... पिण्याच्या पाण्याचे नियोजन कसे कराल ?	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
		३४	२	माहीत आहे का तुम्हांला? भारताची राजमुद्रा ... हे दोन प्राणीही आहेत.	“_”
8	प्रकरण ८ : मौर्य साम्राज्यानंतरची राज्ये	३७	२	माहीत आहे का तुम्हांला? कनिष्काचे ... बुद्ध लिहिले आहे.	“_”
		३८	२	माहीत आहे का तुम्हांला? फाहियान ... रीतीने चालवले जाते.	“_”
		३९	२	माहीत आहे का तुम्हांला? युआन श्वांग ... अपाय करित नाहीत.	“_”
		४०		माहीत आहे का तुम्हांला? भारतीय ... दिलेली आहे.	“_”
9	प्रकरण ९ : दक्षिण भारतातील प्राचीन राज्ये	४२	१	करून पहा. भारताच्या ... ठिकाणे दाखवा.	“_”
		४३	२	माहीत आहे का तुम्हांला? नाणेघाट : पुणे व ठाणे ... शिलालेखात आहे.	“_”
		४७		माहीत आहे का तुम्हांला? पेरिप्लस ऑफ एरिथ्रियन सी... अस्तित्वात नाही.	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
नागरिकशास्त्र					
1	प्रकरण १ : आपले समाजजीवन	६०	१	बोलते आणि लिहिते व्हा. चित्रकलेच्या स्पर्धेत याविषयी लिहा.	“_”
		६०	१	करून पहा. सकाळी उठल्यापासून ... ते शोधा.	
		६१	१	माहीत आहे का तुम्हांला? जन्मतः सर्व माणसे ... साधू शकतो.	“_”
2	प्रकरण २ : समाजातील विविधता	६३	१	चला, चर्चा करू. आपल्या समाजातील ... पोहचवा.	“_”
			२	करून पहा. तुम्हीही अशा ... मित्र झाला. करून पहा. विविध भूमिका पार पाडण्याची संधी	“_”
3	प्रकरण ३ : ग्रामीण स्थानिक शासन संस्था	६७	२	माहीत आहे का तुम्हांला? जिल्हा परिषदेचा कारभार कसा चालतो?	“_”
		६८		तुम्ही काय कराल? कल्पना करा, ... प्राधान्य द्याल?	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
			२	करून पहा. तुमच्या वर्गाची ... क्रीडास्पर्धांचे आयोजन	“_”
		७४	२	महानगरपालिकेने असे का केले? महानगरपालिकेने टेकड्यांवर ... तपासणी केली.	“_”
5	प्रकरण ५ : जिल्हा प्रशासन	७७		माहीत आहे का तुम्हांला? सामाजिक स्वास्थ्य राखणे का महत्त्वाचे असते? चौकट	“_”
		७९	२	हे नेहमी लक्षात ठेवा. आपत्तीच्या काळात ... करण्यास सांगावे.	“_”
		७९ व ८०	२	माहीत आहे का तुम्हांला? महाराष्ट्रात अनेक अधिकाऱ्यांनी... आयोजन केले जाते.	“_”

इतिहास व नागरिकशास्त्र विभाग.

इयत्ता : सातवी

विषय : इतिहास व नागरिकशास्त्र

(शालेय वर्ष 2020-21 साठी फक्त)

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/मुचना
1	प्रकरण १ : इतिहासाची साधने	१	१	माहीत आहे का तुम्हांला ? इतिहास हा शब्द 'असे घडले' असा आहे.	अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विचारात घेणे.
			२	सांगा पाहू ? नाणी इतिहास कसा सांगतात ? जाणून घेऊया. प्राचीन काळापासून..... * सोलह आणि सच ।	“_”
		२	२	माहीत आहे का तुम्हांला ? चैत्य, विहार, ही सर्व भौतिक साधने आहेत.	“_”
		३	१	करून पहा. पोवाडे, आदिवासी त्यांचे सादरीकरण करा.	“_”

वसुधैव कुटुम्बकम्
२५/६/२०२०

प्र. विशेषाधिकारी

इतिहास व नागरिकशास्त्र.

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
		१५	१	जाणून घेऊया. दोन खेडी स्वतंत्र आहेत हे दर्शवण्याकरिता वडगाव बुद्रुक आणि वडगाव खुर्द.	“_”
			१	माहीत आहे का तुम्हांला? वतन हा अरेबिक शब्द अशा अर्थी वापरला जातो.	“_”
		१७	२	चला, चर्चा करूया. पंढरपूरच्या वारीविषयी..... वारीचे नियोजन कसे असते?	“_”
5	प्रकरण ५ : स्वराज्यस्थापना	१९	२	माहीत आहे का तुम्हांला? जहागीर – जहागीर म्हणजे एखाद्या	“_”
		२०	१	लक्षात ठेवा. बारा मावळ : यांना ‘बारा मावळ’ असेही म्हणतात.	“_”
			२	करून पहा. जिवा महाला, अधिक माहिती मिळवा.	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
			२	माहीत आहे का तुम्हांला ? शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेकासाठी अत्यंत मौल्यवान 'मण' हे एकक गणिताच्या शिक्षकांकडून समजून घ्या.	“_”
7	प्रकरण ७ : स्वराज्याचा कारभार	३०	२	जाणून घेऊया. भारताच्या लष्करी दलांची माहिती मिळवा. प्रमुख कोण असतात ?	“_”
		३१	१	माहीत आहे का तुम्हांला ? शिवाजी महाराजांच्या दुर्गनिर्मितीसंबंधी अग्रेसर असे राजे छत्रपती श्रीशिवाजी महाराज राहिले.”	“_”
			२	करून पहा. भारतीय नौसेनेतील लढाऊ जहाजांची माहिती मिळवा व जहाजांच्या चित्रांचा संग्रह करा.	“_”
8	प्रकरण ८ : आदर्श राज्यकर्ता	३३	१	विचार करा. जीवाला जीव देणारे A friend in need is a friend indeed.	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
		३९	१	माहीत आहे का तुम्हांला ? संभाजी महाराजांनी 'बुधभूषणम्' इत्यादींविषयी माहिती दिलेली आहे.	“_”
			२	चला, शोधूया. भारताच्या नकाशात जिंजी हे ठिकाण शोधा.	“_”
		४०	२	माहीत आहे का तुम्हांला ? धनाजीस मुघल सैनिक 'का रे, तुला पाण्यात धनाजी दिसतो का ?'	“_”
		४१	१	करून पहा. तुमच्या परिसरातील मुलाखत घ्या.	“_”
			२	माहीत आहे का तुम्हांला ? महाराणी ताराबाईंनी 'सेफ डिपॉझिट लॉकर सिस्टिम' असे केले जाते.	“_”
		४२	१	माहीत आहे का तुम्हांला ? ताराबाईंच्या कर्तृत्वाचे मुगल हो सांभाळा ॥	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
नागरिकशास्त्र					
1	प्रकरण १ : आपल्या संविधानाची ओळख	६३	२	माहीत आहे का तुम्हांला ? अमेरिका, इंग्लंड या देशांचा राज्यकारभार चालवला जातो.	“_”
		६४	१	इंग्लंड या देशाला ... संविधान प्रामुख्याने अलिखित आहे.	“_”
			१	चला, शोधू या ! तुम्हांला आवडणाऱ्या कोणत्याही संविधानाची दोन वैशिष्ट्ये.	“_”
		६६	१	करून पहा. तुमच्या वर्गाचा कारभार नियमांनुसार..... तयार करा.	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
		७३	१	करून पहा. ईशान्येकडील राज्यांची सूची तयार करा. तेथील राज्यांच्या राजधानीची शहरे कोणती?	“_”
		७५	१	शोधा ! आतापर्यंत भारतीय संविधानात किती वेळा दुरुस्ती झाली आहे?	“_”
			२	सांगा पाहू! सध्याचे मुख्य निवडणूक आयुक्त कोण?.... मतदारसंघ म्हणजे काय?	“_”
4	प्रकरण ४ : मूलभूत हक्क भाग-१	७६	१	चला, शोधूया. बालकांचे हक्क तसे झाल्यास त्याविरुद्ध कोठे जाऊन दाद मागायची?	“_”
		७७	१	कल्पना करा आणि लिहा. कुत्रा, मांजर, गाय, कोणते हक्क मागितले असते?	“_”
			१	चला, चर्चा करूया. सर्वांना कायद्यापुढे सारखेच मानणे व फायदे कोणते?	“_”

अ.क्र	प्रकरण नाव/ घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
5	प्रकरण ५ : मूलभूत हक्क भाग-२	८०	२	शोधा आणि चर्चा करा. संविधानाने किती भाषांना कोणत्या संस्था निर्माण केल्या आहेत?	“_”
			२	चला, चर्चा करूया. महाराष्ट्रात सरकारचे व न्यायालयाचे काय करावे लागेल?	“_”
6	मार्गदर्शक तत्त्वे आणि मूलभूत कर्तव्ये	८४	१	सांगा पाहू! वेतनाच्या संदर्भात वेतन देण्याचे प्रकार का आढळतात?	“_”
			२	शासनाने विद्यार्थ्यांसाठी हे कसे पटवून द्याल?	“_”
				शासनाच्या या सुविधांमुळे (क) बालकांचे लसीकरण	“_”
		८५	२	सूची तयार करा. घरात तुम्ही कोणते तुम्हांला नकोशी वाटते?	“_”
		८७	१	तुम्हांला काय वाटते? ६ ते १४ वर्षे तुम्हांला वाटते का?	“_”

इयत्ता : आठवी

विषय : इतिहास व नागरिकशास्त्र

(शालेय वर्ष २०२०-२१ साठी फक्त)

अ.क्र.	प्रकरण नाव/घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
इतिहास					
१.	इतिहासाची साधने	१	२	माहीत आहे का तुम्हांला? वस्तुसंग्रहालये आणि इतिहास पहावयास मिळतात.	अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विचारात घेणे
		२	१	करून पहा. तुमच्या नजीकच्या परिसरात याची नोंद करा.	- -
		२	२	चला जाणून घेऊया. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि वृत्तपत्रे अशी आणखी दोन वृत्तपत्रे चालवली.	- -
		३	१	करून पहा. भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनाच्या त्यांचे सादरीकरण करा.	- -
२.	युरोप आणि भारत	५	१	लिओनार्दो-द-विंची या चित्राकृती अजरामर ठरल्या.	- -
		५-६	२	हे जाणून घेऊया. भौगोलिक शोध कालिकत बंदरात येऊन पोहचला.	- -
		६	१	करून पहा. जगाच्या नकाशा आराखड्यात मार्ग व प्रदेश दाखवा.	- -

अभिप्राय
28/8/2020

प्र. विशेषाधिकारी
इतिहास व नागरिकशास्त्र.

अ.क्र.	प्रकरण नाव/घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
९.	स्वातंत्र्यलढ्याचे अंतिम पर्व	४१	१	चला जाणून घेऊया. वैयक्तिक सत्याग्रह तुरुंगवास स्वीकारला.	- -
		४१	२	माहीत आहे का तुम्हांला? स्फूर्तिगाथा बालवीरांची विद्यार्थी हुतात्मे झाले.	- -
१०.	सशस्त्र क्रांतिकारी चळवळ	४५	२	माहीत आहे का तुम्हांला? पन्नास वर्षांच्या सश्रम संमेलनाचे ते अध्यक्ष होते.	- -
११.	समतेचा लढा	५०	२	माहीत आहे का तुम्हांला? साने गुरुजींनी किसान आमरण उपोषण केले होते.	- -
		५१	१	माहीत आहे का तुम्हांला? नारायण मेघाजी लोखंडे यांचे साप्ताहिक सुट्टी मिळू लागली.	- -
		५३	१	माहीत आहे का तुम्हांला? डॉ. आनंदीबाई जोशी पुण्यात त्यांचा मृत्यू झाला.	- -

अ.क्र.	प्रकरण नाव/घटक नाव	पृष्ठ क्र.	कॉलम	स्वयंअध्ययनासाठी ठेवण्यात आलेला आशय	स्वयंअध्ययन आशयाबद्दल तपशील/अभिप्राय/सुचना
४.	भारतातील न्यायव्यवस्था	८०	२	सांगा पाहू? राष्ट्रपती एखाद्या सल्ला का मागतात?	- -
		८१	१	हे उदाहरण पहा. निवडणुकीस उभे राहणाऱ्या उमेदवारांना याबाबत माहिती जाणून घ्या.	- -
		८१	२	करून पहा. मुंबई उच्च न्यायालय हे आणखी दोन उदाहरणे शोधा.	- -
५.	राज्यशासन	८३	१	माहित आहे का तुम्हांला? भारतात २९ घटकराज्ये विधानसभा अस्तित्वात आहेत.	- -